

Undervisningsforløb om folkedrabet i Cambodja

Fortielse eller retfærdighed? – Livet efter folkedrabet i Cambodja

Forløbet er udarbejdet af Mikkel Steffen Nielsen, stud. mag. i historie samt politik og administration og tidligere workshopleder ved Auschwitz-dag 2011, DIIS.

Målgruppe: Forløbet er udarbejdet til undervisning i historie, samfundsfag og religion på ungdomsuddannelserne. Undervisningsforløbet lægger op til tværfaglige såvel som enkeltfaglige perspektiver og arbejde.

Centrale begreber: Folkedrab, ideologi, social differentiering, retsopgør, forsoning, tilgivelse, buddhisme, mindekultur, individuel- og kollektiv erindring.

Undervisningsforløbets formål:

- At eleverne introduceres til folkedrabet i Cambodja, folkedrabets udbrud, udvikling samt afslutning i perioden fra 1975-79.
- At eleverne skal reflektere over, hvordan man karakteriserer folkedrab ud fra et retsligt perspektiv: Falder De Røde Khmerers forbrydelser ind under betegnelsen folkedrab, eller er der snarere tale om forbrydelser mod menneskeheden? Og hvilken betydning har dette spørgsmål?
- At eleverne introduceres til forskellige måder at bearbejde og leve med arven efter et folkedrab. Med udgangspunkt i det cambodjanske folkedrab vil eleverne stifte bekendtskab med fortielsesprocesser, mindekulturer og religiøsitet.
- At eleverne skal reflektere over den igangværende retsproces mod folkedrabets hovedansvarlige gerningsmænd. Eleverne vil blive introduceret til cambodjanske reaktioner på retsprocessen og skal herudfra diskutere vigtigheden af retsprocesser.
- At eleverne skal reflektere over, hvordan national erindring og sammenhængskraft forsøges skabt efter et folkedrab.

Undervisningsforløbets opdeling:

Grundskitsen til undervisningsforløbet er udarbejdet i forbindelse med Auschwitz-dag 2011, hvor årets tema var 'Kampen om Erindringen'. Det giver god mening at benytte det cambodjanske folkedrab som case til at forstå, hvor svært det kan være at leve videre med erindringen om folkedrab. Det er nu mere end 30 år siden, folkedrabet fandt sted, og den cambodjanske befolknings mangeartede måde at håndtere eftertiden på – fra bearbejdning til fortielse – giver mulighed for at diskutere, om der findes 'rigtige' eller 'forkerte' måder at bearbejde en bitter fortid på.

Undervisningsforløbet er tilpasset 2 lektioner med en række gruppeøvelser, diskussioner og oplæg, der er tænkt ind i det konkrete forløb. Dog kan dele af undervisningsforløbet fungere selvstændigt og benyttes i andre undervisningssammenhænge. Forløbet kan endvidere anbefales som afslutning på en længere undervisningsrække om folkedrab eller fx som afslutning på en emneuge om det cambodjanske folkedrab.

Forløbet er udarbejdet med betoning af den inddragende undervisningsform, hvor elevernes erkendelsesniveau gradvist bliver løftet gennem nye bekendtskaber med relevant teori og fakta.

Emnemæssigt er undervisningsforløbet fokus i de 2 lektioner:

1. Lektion har fokus på *selve* folkedrabet: udvikling, omfang og afslutning.
2. Lektion har fokus på forskellige faser i perioden *efter* folkedrabet: fortielse, forsoning, mindekulturer og retsopgør.

Oversigt over undervisningsforløbet:

Første lektion

- 0-5 min.:** Introduktion
5-20 min.: Associationsøvelse
20-35 min.: Brainstormøvelse – Folkedrabet: Hvem, hvad, hvor, hvornår, hvordan og hvorfor?
35-55 min.: Gruppearbejde og diskussion: Kan perioden og forbrydelserne under De Røde Khmerrer karakteriseres som folkedrab?
55-60 min.: Opsamling på første lektion

Anden lektion

- 0-5 min.:** Introduktion – Gregory H. Stantons 8 faser samt 'erindringshistorie' som begreb
5-30 min.: Gruppearbejde og præsentation – forskellige eksempler på bearbejdning og skabelse af erindringen om folkedrabet i Cambodja
30-50 min.: Videoklip og diskussion – med udgangspunkt i retssagen mod Duch, lederen af torturfængslet S-21.
50-60 min.: Opsamling og perspektivering

Forberedelse:

Det anbefales, at eleverne læser sig ind på emnet forud for forløbet. DIIS' undervisningshjemmeside www.folkedrab.dk indeholder en række artikler, som handler om det cambodjanske folkedrab. Specielt skal fremhæves den generelle indføring i Cambodjas historie: <http://www.folkedrab.dk/sw50574.asp>, artiklen 'Straffrihed og glemsel' om folkedrabets politiske og retsmæssige efterspil: <http://www.folkedrab.dk/sw61539.asp>, samt EMU's artikel 'I fodsporet på et folkemord': http://www.emu.dk/gym/3verden/dokumenter/Cambodia/i_fodsporet_paa_et_folkemord.pdf, hvor man følger en 'tuk tuk'-chauffør, der til daglig lever med – og af – de barske levn fra fortiden. Se endvidere det foreslåede materiale nederst i forløbet.

1. Lektion

Tid	Aktivitet	Indhold
0-5 min.	Introduktion	Definér de to lektioners indhold. Lav til dette en simpel tidslinje på tavlen, der også kan benyttes senere i undervisningsforløbet, hvor periodiseringen er før (-1975), under (1975-79) og efter (1979-) folkekrædet. Eleverne skal i dette undervisningsforløb især arbejde med perioden efter folkekrædet. Hvis eleverne tidligere har arbejdet med det cambodjanske folkekræd eller med andre folkekræd, kan det være relevant at repetere de væsentligste pointer og sammenhænge.
5-20 min.	Associations- øvelse	<p>Associationsøvelse, der skal give eleverne ejerskab i undervisningen og spore dem ind på emnet. Med 20 sekunders interval oplæses ord og begreber, som eleverne skal associere over. Bed eleverne nedskrive deres associationer til følgende ord/begreber:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Retfærdighed • Forsoning • Tilgivelse • Minder • Fortielse • Glemsel <p>Elevernes associationer til disse nøgleord skrives på tavlen, så læreren løbende kan vende tilbage til elevernes kognitive udgangspunkt ved lektionens begyndelse. Associationerne problematiseres og diskuteres ikke på dette tidspunkt.</p>
20-35 min.	Brainstorm – folkekrædet: Konteksten, udviklingen og afslutningen	<p>For at skabe en fælles forståelse i klassen af det nærværende folkekræd er det nødvendigt at fastslå en grundviden om folkekrædet: Konteksten, udviklingen og afslutningen. Dette kan gøres med inddragelse af eleverne, hvor eleverne bedes om at brainstorme med sidemanden to minutter ud fra oplægget: <i>"Fortæl og nedskriv alt, hvad du og din sidemand ved om cambodjanske folkekræd på ét minut!"</i>.</p> <p>Elevernes input diskuteres og indføres i et mindmap på tavlen. Her er det nødvendigt, at læreren sorterer i elevernes input, så eleverne har pointerne i brainstormen som holdepunkter for det resterende forløb.</p> <p>Pointer og fakta, der er væsentlige at få fastlagt:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Konteksten: Den kolde krig, Vietnamkrigen. • Ideologi: Mao, det kommunistiske eksperiment, Pol Pot, et selvforsynende bondesamfund. • Gerningsmænd og ofre: Røde/blå khmerer, landbefolk-

		<p>ning/byboerne, cambodjanere/vietnamesere, ikke-lærde/intellektuelle, ateister (pro-kommunisme)/buddhister.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Omfang og størrelse: 1,7-2 mio. døde, ¼-del af befolkningen, 1975-79, effektive tvangsforflytninger, tortur (S-21, Killing Fields), udsultning. • Eftertiden: Land i ruiner – både menneskeligt og materielt, Vietnam som redningsmand/besættelsesmagt, Cambodjas selvstændighed efter Pol Pots død i 1998, tribunalets oprettelse i 2003, Duch blev den første dømt i 2010.
35-55 min.	<p>Definitionen af folkedrabet – gruppearbejde</p> <p>Inddrag bilag 1. A og 1.B</p>	<p>Med udgangspunkt i den nu opnåede information, som lærer og elever har indført i mindmap på tavlen, skal eleverne i grupper af 4-6 personer diskutere, hvorfor De Røde Khmerers forbrydelser i perioden fra 1975-79 kun delvist kan karakteriseres som folkedrab ud fra den juridiske definition. Kun overgrebene mod landets vietnamesere og buddhister falder ind under folkedrabskonventionens definition.</p> <p>Eleverne får udleveret artikel af FN's folkedrabskonvention samt eventuelt et uddrag af artiklen 'Folkedrab er den ultimative forbrydelse' af Stig Østergaard Nielsen, bragt i Jyske Stiftstidende, den 12. juni 2011. Teksten kan findes på www.infomedia.dk.</p> <p>Efterfølgende opsamles hver gruppes diskussioner, undren og konklusioner. Kom her bl.a. ind på, hvad spørgsmålet om, hvorvidt der juridisk set er tale om et folkedrab eller ej, kan have af betydning for de overlevende? Inddrag her fx anerkendelse som en vigtig faktor.</p>
55-60 min.		<p>Opsamling på første lektion. Søg at skabe en rød tråd på baggrund af de enkelte øvelses konklusioner og problemstillinger. Afklar de spørgsmål, der måtte være blandt eleverne, og introducér eventuelt næste lektions tema.</p>

2. Lektion

Tid	Aktivitet	Indhold
0-5 min.:	Introduktion / opsamling fra forrige lektion	<p>Formålet med denne lektion er at arbejde med forskellige processer og faser, der kan indfinde sig i perioden efter et folkedrab. Forløbet tager udgangspunkt i den cambodjanske kontekst, men tilsvarende processer i en sådan 'kamp om erindringen' kan også genfindes i tiden efter andre folkedrab. Definér, hvad erindringshistorie er, og diskutér, hvorfor det er vigtigt at arbejde med tiden efter et folkedrab. Kom her bl.a. ind på, at der kan være mange interesser på spil, når erindringen fra et folkedrab formes. For information om erindringshistorie se Stine Thuges artikel i 'Efter Folkedrab – en flerfaglig undervisningsbog' udgivet af DIIS.</p>

		<p>Læreren kan her ligeledes inddrage Gregory H. Stantons tanker om folkedrab som en fremadskridende proces gennem 8 faser, som afsluttes med benægtelsesfasen. Se her: http://www.folkedrab.dk/sw50660.asp. Benægtelse er en af de sociale mekanismer, der kan indfinde sig efter folkedrab, og der bl.a. findes udtryk for i Cambodja. Men man finder i Cambodja i dag også andre eksempler på, hvordan folkedrabet bearbejdes og erindres og på hvordan, befolkningen lever videre med arven efter folkedrabet.</p>
5-25 min.:	<p>Gruppearbejde – forskellige eksempler på bearbejdning af erindringer.</p> <p>Inddrag bilag 2A-2D</p>	<p>Med udgangspunkt i det cambodjanske folkedrabs eftertid kan man eksemplificere en række forskellige processer, som befolkningen har gennemgået.</p> <p>Elever skal i grupper arbejde med eksempler på, hvordan den cambodjanske befolkning lever med arven fra folkedrabet. Eleverne skal opdeles i grupper af 4-6 personer.</p> <p>Herefter præsenterer de enkelte grupper deres refleksioner for klassen. Forvent ca. 10 min. til gruppearbejdet samt 10-15 min. til fremlæggelse og diskussion. Oplæg til de enkelte grupper (citater, billeder, videolinks, forklarende tekst og tilhørende spørgsmål), er vedlagt som bilag.</p> <p>Eksemplerne er:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Fortielse/benægtelse – eks. ved citater • Mindesmærker – eks. ved S-21 og Killing Fields, Pol Pots grav • Mindekulturer – 'hadets dag' <p>Oplæggene skal give et nuanceret billede af forskellige 'kampe' om erindringen i Cambodja. Læreren kan i diskussionen, der følger gruppearbejdet, eksempelvis spørge:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hvad fortæller jeres eksempler om, hvad der bør huskes/mindes/glemmes/fortrænges fra folkedrabet? • Synes I, at man ud fra jeres eksempel kan snakke om en 'rigtig eller forkert' måde at bearbejde folkedrabet på?
25-40 min.:	<p>Videoklip eller alternativt oplæg fra læreren om de igangværende retssager mod folkedrabetets gerningsmænd</p>	<p>I denne afsluttende del af undervisningsforløbet vil fokus være på det igangværende retsopgør mod folkedrabetets gerningsmænd. Denne øvelse skal skabe refleksion hos eleverne over meningen med retsopgøret, og over, hvordan en retsproces kan påvirke kampen om erindringen. Diskussionen kan tage udgangspunkt i følgende videoklip optaget i august 2010 i forbindelse med retsopgøret mod Duch, lederen af det berygtede torturfængsel S-21 (Toul Sleng). I klippet, der er produceret af Cambodjas førende tv-kanal CTN, diskuterer lokale cambodjanere fra provinsen Pailin spørgsmål om skyld og retfærdighed: http://vimeo.com/14054552.</p>

		<p>Spørgsmål til diskussion:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hvorfor skal man retsforfølge personer for forbrydelser, de har begået for over 30 år siden? • Hvorfor tror I, at der gået 30 år, før denne første domsafsigelse blev afsagt? • Hvad mener de medvirkede personer i video-indslaget, at retssagen kan få af betydning? • 5 personer ventes at skulle på anklagebænken for forbrydelserne under De Røde Khmerer, hvor 1,7-2 mio. mennesker døde. Er det rimeligt, at kun 5 personer skal straffes? Diskutér, hvorfor der ikke er flere på anklagebænken. • Kan en retsproces være en vej til skabelsen af en fælles erindring? • Kan en retsproces medføre, at der bliver revet op i minder og erindringer, man har forsøgt at lægge bag sig – og hvad kan det have af konsekvenser?
40-50 min.:	Opsamling og perspektivering	Opsamlingen på undervisningsforløbets formål – se her evt. side 1 for vigtige pointer, der bør opsummeres. Inddrag elevernes bidrag i associationsøvelsen for at diskutere erfaringer og opnået viden. Spørg ind til, om eleverne kan perspektivere den viden, de har opnået, til øvrige folkedrab i historien. Spørg ind til, hvordan eleverne opfatter, at Cambodjas historie bærer præg af en 'kamp om erindrungen'. Brug i afrundingen også tid på mulige uopklarede spørgsmål.

Forslag til ekstra materiale til brug i undervisningen:

- **Holm, Mette: 'De vanskelige opgør med diktaturet', artikel bragt i Kristeligt Dagblad, 20. april 2011.** Artiklen diskuterer, hvordan man bør håndtere et opgør med tidligere diktaturer. Artiklen omhandler opgøret med de cambodjanske bagmænd og sammenligner med eksempler fra Sydafrika og Zimbabwe.
- **Jensen, Merete: 'Cambodjas buddhister kan ikke rumme tilgivelsen for folkemord', artikel bragt i Kristeligt Dagblad, 28. marts 2011.** Merete Jensen undersøger i denne artikel, hvordan den buddhistiske religion påvirker den cambodjanske befolknings syn på retfærdighed, straf og hævn.
- **Marcher, Anette og Frederiksen, Peter: 'De Røde Khmerer – folkemord og forsoning i Cambodja', Frydenlund 2002.** Undervisningsmateriale udarbejdet til ungdomsuddannelserne, der indeholder historisk overblik, nutidige problemstillinger og interessant kildemateriale.
- **Marcher, Anette: 'Tribunal i modvind', Artikel bragt i Weekendavisen 17. juni 2011.** Dybdegående analyse af det omdiskuterede cambodjanske tribunals arbejde, der plages af åbenlys politisk indblanding fra den siddende regering.

- **Nielsen, Stig Østergaard: 'Folkedrab er den ultimative forbrydelse'**, artikel tidligere bragt i The Economist i 2011 og oversat for Nordjyske Stiftstidende, 12. juni 2011. Artiklen diskuterer den juridiske definition af de begåede forbrydelser under De Røde Khmerers styre.
- **Tejlbjærg, Camilla Stubbe: 'Bødderne fra De Røde Khmerer', Samvirke, 1. oktober 2007.** Artiklen indeholder interview med 5 medansvarlige for det cambodjanske folkedrab.

Forslag til litteratur til inspiration for underviseren:

- **Hastrup, Frida i Brudholm, Thomas og Mennecke, Martin: 'Efter Folkedrab – en flerfaglig undervisningsbog'**, kapitel 10. 'Religion', udgivet af DIIS, januar 2007.
- **Hughes, Rachel: 'Memory and Sovereignty in Post-1979 Cambodia: Choeung Ek and Local Genocide Memorials'**, fra bogen 'Genocide I Cambodia and Rwanda' fra Yale Center for International and Area Studies, Genocide Studies Program Monograph Series no. 1, 2004. <http://opus.macmillan.yale.edu/workpaper/pdfs/GS26.pdf>
- **Kiernan, Ben: 'Recovering History and Justice in Cambodia'**, i tidsskriftet Comparativ nr. 14, 2004. Link: <http://www.yale.edu/cgp/KiernanComparativ2004.doc>
- **Thuge, Stine i Brudholm, Thomas og Mennecke, Martin: 'Efter Folkedrab – en flerfaglig undervisningsbog'**, kapitel 4. 'Historie', udgivet af DIIS, januar 2007. I dette bidrag diskuteres erindringshistorie som begreb, med henvisninger til Pierre Nora og Maurice Halbwachs.
- **Stanton, Gregory H.: 'The 8 Stages of Genocide'**, Gregory H. Stanton præsenterer på Genocide Watch's webside sin opdeling af folkedrabet i 8 faser. <http://www.genocidewatch.org/aboutgenocide/8stagesofgenocide.html>. En mere lettilgængelig dansk bearbejdning af artiklen, der kan bruges direkte i klassen, er at finde på: www.folkedrab.dk/sw50660.asp

Websider:

- <http://www.dccam.org> – webside for Documentation Center of Cambodia, der er en organisation, der arbejder for at indsamle dokumentation på De Røde Khmerers regime. Organisationens arbejde er blevet benyttet som grundlag i anklagerne i det igangværende retsopgør mod Pol Pot-regimets bagmænd.
- <http://www.folkedrab.dk/cambodja> - webside udarbejdet af DIIS, Holocaust og Folkedrab, hvor der findes en række artikler og informationer om det cambodjanske folkedrab.
- www.cambodiatribunal.org – webside med informationer om den igangværende retsproces i Cambodja, The Extraordinary Chambers in the Courts of Cambodia. Siden er udviklet af Northwestern University School of Law og Documentation Center of Cambodia.

1.A Bilag til første lektion - FN's folkedrabskonvention:

I har allerede diskuteret, hvilke typer af forbrydelser der blev begået under de røde khmers regime. I skal nu undersøge i gruppen, hvad FN's folkedrabskonvention definerer som henholdsvis '*folke-drab*' og som '*forbrydelser mod menneskeheden*'? Læs her følgende uddrag fra artiklen FN's folke-drabskonvention fra www.folkedrab.dk/sw50650.asp.

Diskuter efterfølgende, om I vil definere De Røde Khmerers forbrydelser som 'folkedrab' eller 'forbrydelser mod menneskeheden' - eller måske begge dele.

Ifølge konventionen er et **folkedrab** et bevidst forsøg på helt eller delvist at tilintetgøre en af de fire følgende grupper:

- Nationale grupper: defineres som en gruppe af individer, som har det til fælles, at de kommer fra samme land eller har samme nationale oprindelse.
- Etniske grupper: defineres som en gruppe af individer, som har fælles kulturel baggrund og taler samme sprog.
- Racemæssige grupper: defineres som en gruppe af individer, som har mange fysiske karakteristika til fælles og altså deler et genetisk tilhørsforhold.
- Religiøse grupper: defineres som en gruppe af individer, som har samme religiøse overbevisning.

Det er altså ikke alle grupper, som er omfattet af folkedrabskonventionen, men det betyder ikke, at massedrab eller andre former for overgreb mod grupper, som ikke er beskyttet af FN's folkedrabskonvention, ikke er alvorlige forbrydelser. Her er der nærmere tale om **forbrydelser mod menneskeheden**.

I konventionens artikel II defineres folkedrab som enhver af nedennævnte handlinger, der begås i den hensigt helt eller delvist at ødelægge en af de fire grupper:

- at dræbe medlemmer af gruppen,
- at tilføje medlemmer af gruppen betydelig legemlig eller åndelig skade,
- med forsæt at påføre gruppen levevilkår, beregnede på at bevirke gruppens fuldstændige eller delvise fysiske ødelæggelse,
- at gennemføre forholdsregler, der tilsigter at hindre fødsler inden for gruppen, med magt at overføre en gruppes børn til en anden gruppe.

Efterfølgende skal I læse artiklen af Stig Østergaard Nielsen (Handout 1.B) og sammen diskutere hans pointer om, hvorfor det kan være svært at definere forbrydelserne under De Røde Khmerer.

1.B Bilag til første lektion – Artikel om folkedrabet i Cambodja og FN's folkedrabskonvention

I skal nu i gruppen vurdere, hvorfor det kan være svært at definere et folkedrab. Læs i gruppen uddraget af artiklen 'Folkedrab er den ultimative forbrydelse' af Stig Østergaard Nielsen. Artiklen handler om det cambodjanske folkedrab og den vanskelige definition af folkedrab.

I skal efterfølgende diskutere følgende spørgsmål:

Hvilken betydning har det, om de røde khmers forbrydelser defineres som 'folkedrab' eller 'forbrydelse mod menneskeheden'?

Find evt. inspiration i artiklen: "Folkedrab – et omstridt begreb":

<http://www.folkedrab.dk/sw50663.asp>

"Et folkedrab er en uhyggelig tragedie.

Ikke alene er handlingen i sig selv hjerteskræende; det er den politiske debat om emnet også, fortæller Sophal Ear, der flygtede fra Cambodjas dødsmarker som 10-årig. I dag bor han langt fra sit fædreland i USA, hvor han er blevet professor i politik, men han husker stadig, hvordan det føltes at flygte fra et folkedrab.

Sophal Ears far var blandt de 1,7 millioner cambodjanere, der måtte lade livet, da de Røde Khmer forsøgte at omskole det lille sydøst-asiatiske land med et hug i 1970'erne, mens det lykkedes Sophal Ears mor at flygte fra landet med sin søn og fire andre børn, alle forklædt som Vietnamesiske statsborgere. Sophal Ear undslap folkedrabet, men det gjorde størstedelen af bagmændene også, for der stod 2010 på kalenderen, før ordet folkedrab for første gang blev brugt i et anklageskrift mod fire tidligere ledere af De Røde Khmerer.

Det røde regime tog godt nok livet af næsten to millioner cambodjanere, men fordi bøddler og ofre havde samme etniske oprindelse, har ligene i landets massegrave ikke været udsat for et folkedrab - i hvert fald ikke i begrebets strammeste juridiske forstand. Det er kun de af Pol Pots ofre, der var vietnamesere og muslimer, der falder på plads i den kategori.

De fleste af de, der har været vidner til systematiske nedslagtninger af en eller anden slags i det tyvende århundrede, ville nok kunne sige noget i retning af: -Jurist eller ej, så genkender jeg et folkedrab, når jeg ser det ske.

Problemet er bare, at selvom det måske er nemt at fornemme, hvornår en massakre bliver til et folkedrab, så er definitionen af begrebet mere kompleks end en simpel mavefornemmelse.

Gennem de seneste år har der blandt historikere, advokater, dommere og politikere været stort fokus på at få afgrænset, hvor grænsen mellem masse mord og folkedrab går, men da der er store politiske og retslige konsekvenser forbundet med at blive anklaget for at begå den ultimative forbrydelse, er det ikke så lige til endda".

Uddrag af artikel fra Nordjyske Stiftstidende af Stig Østergaard Nielsen, den 20. juni 2011.

2.A Bilag til anden lektion – Fortielse/benægtelse

Forfatteren Gregory H. Stanton kalder i sin faseopdeling af folkedrab den 8. og sidste fase for 'benægtelse'. Denne benægtelse kan antage mange former. Som fortielse hos den enkelte borger til fornægtelse på det politiske niveau. I Cambodja har der været en udpræget benægtelse både på individuelt og kollektivt niveau. De følgende citater er eksempler på benægtelse og fortielse fra Cambodja. Faktum er, at folkedrab i mange år har været skrevet ud af historiebøgerne i de cambodjanske skoler, hvilket kan ses som et eksempel på, hvordan mange cambodjanere forsøger, bevidst eller ubevidst, at lægge historien og minderne bag sig.

Læs citaterne og diskuter i gruppen følgende:

- Nævn 3 gode og 3 ufornuftige grunde til at benægte og fortie folkedrab?
- Hvilke argumenter for fortielse/benægtelse bliver fremstillet i citaterne?
- Hvilke interesser er på spil i citaterne?

Citaterne:

- *"Vi burde grave et hul og begrave fortiden og se fremad mod det 21. århundrede som en ny begyndelse"*

Den nuværende Premierminister Hun Seng, 1998

- *"De Røde Khmerers periode var en meget kompliceret tid .... Det vil ophidse følelser og få cambodjanere til at tænke på hævn. Lad syndere være syndere "*

En nulevende tidligere officer, som deltog i det cambodjanske folkedrab.

- *"Når mange cambodjanere har svært ved at forholde sig til fortiden, er det fordi det er nogle frygtelige og smertefulde ting at dvæle ved. Du vil altid helst holde liv i de gode, smukke og stærke erindringer. Det er også et kulturelt spørgsmål, for hvor I vesterlændinge sætter ord på jeres følelser, udtrykker vi os i mange tilfælde i stilhed og uden ord ..."*

Young Chhang, Leder af Documentation Center of Cambodia

2.B Bilag til anden lektion - Mindekulturer

I Cambodja er der efter folkedrabets opstået en række forskellige måder at mindes folkedrabets på. Disse offentlige begivenheder kan ses som mindekulturer. I skal arbejde med 2 eksempler på disse mindekulturer, knyttet til den dag, mange i Cambodja kalder 'the Day of Hatred' – hadets dag. Hvert år den 20. maj. mødes store befolkningmasser for at mindes folkedrabets under stor mediebevågenhed i Killing Fields. Killing Fields er et område bestående af massegrave uden for Phnom Penh, Cambodjas hovedstad.

Hadets dag er blevet markeret årligt siden starten af 1980'erne og blev indstiftet af det daværende vietnamesiske styre. Selvom dagen officielt nu har skiftet navn til 'Day of Remembrance' (minde-dagen), benyttes den oprindelige benævnelse stadig ofte i daglige tale. De seneste år har det store indslag på dagen været overgrebs- og voldsscener, udført af unge cambodjanske universitetsstuderende. I linket nedenfor ses billeder fra årets begivenheder, hvor skuespillerne er iført de tørklæder, der var symbolet på henholdsvis de røde og de blå khmerer.

<http://www.voanews.com/khmer-english/news/On-Day-of-Hatred-Vitriol-for-the-Khmer-Rouge-122314029.html>

Derudover findes der også flere eksempler videooptagelser af denne dag på nettet:

<http://www.youtube.com/watch?v=84XVNTNvbCY&feature=related>
http://www.youtube.com/watch?v=-1d0KhM_4OU

Spørgsmål til billedet i artiklen og/eller filmoptagelserne:

- Hvad tror I traditionen 'hadets dag' kan være udtryk for?
- Forsøg i gruppen at finde 3 argumenter for og 3 argumenter imod denne tradition?

2.C Bilag til anden lektion – Mindesmærker:

I Cambodja i dag findes der en række mindesmærker, der kan give os indsigt i, hvordan der erindres i landet. I skal i gruppen diskutere tre eksempler, som bringer minder frem om folkedrabene. Det er henholdsvis de to kendte mindesmærker og turistseværdigheder Tuol Sleng Museet (det tidligere torturfængsel S-21) og Killing Fields samt Pol Pots grav.

I gruppen bedes I arbejde med følgende spørgsmål med udgangspunkt i de nedenstående eksempler:

Nogle af disse mindesteder kan virke meget voldsomme. Vurdér med udgangspunkt i de ovenstående eksempler:

- hvilke hensyn, der skal tages, når mindesmærker skabes?
- Hvem eller hvad skal disse hensyn tilgodes?

Torturfængslet Toul Sleng

Centralt placeret i Cambodjas hovedstad Phnom Penh ligger det tidligere torturfængsel Toul Sleng, også kendt som S-21. Torturfængslet, der inden Pol Pots regime var et gymnasium, fungerer i dag som mindesmærke og museum. Et besøg i Toul Sleng er ikke for sarte sjæle: Ca. 17.000 fanger døde bag disse mure. Mange af de døde er forevige via portrætter, som De Røde Khmerer tog af deres fanger. Disse portrætter hænger stadig i dag i bygningerne.

<http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/8/85/TuolSleng3.jpg?lang=da>

Massegravene Killing Fields

15 kilometer uden for Phnom Penh ligger Killing Fields. Killing Fields er massegrave med fanger, der blandt andet stammer fra Toul Sleng-fængslet. I dag kan man gå rundt ved gravene, og som besøgende støder man ganske ofte på rester af tøj eller knogler, der stammer fra de begravede lig, og som langsomt arbejder sig op af jorden efter regnskyl. Dette sted benyttes endvidere som mindesmærke, bl.a. med et museum om folkedrabene og en pagode – et religiøst tempel – fyldt med menneskekraniaer.

http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Cambodia_choeung_ek_mass_graves.JPG

Pol Pots gravsted

I Cambodja findes i dag Pol Pots grav, som befolkningen kan besøge. Selvom den ikke er prangende, fungerer graven som mindesmærke for den tidligere leder, og tilhængere af Pol Pot besøger stadig graven – nogle mener endda, at det bringer held at have besøgt graven¹.

http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Graf_pol_pot.JPG

Mikkel Steffen Nielsen, marts 2012

---

¹ Kilde: <http://www.pbs.org/frontlineworld/stories/cambodia/diary06.html> og artikel fra Associated Press http://old.news.yahoo.com/s/ap_travel/20090328/ap_tr_ge/as_cambodia_atrocity_tourism